

Porträtt

TEXT FÖRE TANKE

Lena Anderssons drivkraft är snarare texten än tanken.

Men vänta nu

Lena Andersson nöjer sig inte med de enkla svaren. Hon vill få klarhet – och språket är medlet för att nå dit.

TEXT: STAFFAN ENG
FOTO: HENRIC LINDSTEN

D

ET BÖRJADE MED läsning.

Massor av läsning. När Lena Andersson hoppade av från skidgymnasiet i Torsby började hon plöja igenom Nobelpristagare med samma målmedvetenhet som hon hade tränat i skidspåret. Skrivandet blev en naturlig förlängning av läsandet. Problemet var bara att hon inte hade något att säga.

– Jag är inte någon naturlig berättare och har aldrig varit det. Jag behövde något att ta spjörn emot, en fråga som engagerade mig eller ett ämne som jag tyckte var felbehandlat.

Sagt och gjort. I tjuugoårsåldern började hon skriva svar på debattartiklar som hon tyckte var dåliga. Samtidigt skrev hon flera bokmanus. Men hon fick aldrig något publicerat – det mesta lämnade inte ens byrålådan. Däremot fick hon den träning som hon menar är förutsättningen för varje konstnärskap.

– För en författare brukar det ta tio år från man börjar skriva tills man debuterar. När man skrapar lite på ytan så visar det sig att det inte finns

någon som kan skriva eller göra musik utan träning. Okej, Mozart var sex år, men han hade hållit på i fyra år i alla fall.

För Lena Andersson hann det gå precis tio år innan hon år 1999 debuterade med romanen *Var det bra så?*, som hamnade mitt i debatten om förorten och det mångkulturella samhället. Då hade hon äntligen insett att hon måste skriva om ämnen som hon bryr sig om.

MEN HON HAR fortfarande svårt att övervinna motståndet i det vita pappret. Ibland skriver hon bara ”nu sitter jag och tänker på...” för att få i gång skrivflödet. Sedan tar hon bort meningen igen. Det viktigaste är att komma förbi det förlamande perfektionskravet.

– Rent psykologiskt går det till så att jag först skriver ozensurerat utan att försöka vara duktig inför mig själv. Där kan det stå vilken skit som helst, sedan fixar jag det. Jag betraktar det som att jag gör en deg och sedan knådar den.

Det är knådandet som tar mest tid. Då kopplar Lena Andersson på självkritiken igen och tuktar den oformliga textmassan som har vuxit fram i skrivandets första fas. Allt ogräs ska bort, ända tills hon har nått fram till den avskalade, aforistiska stil som finns i hennes romaner.

– Det finns en romantisk idé om att allt som kommer ur en författare ska vara intres-

”Jag tänker inte att orden kommer från ett dolt rum inom mig”

sant och inspirerat. Men jag är väldigt krass. Jag tänker inte att orden kommer från ett dolt rum inom mig. Är det flummigt så tar jag bort det.

Lena Andersson för sällan anteckningar. När hon börjar skriva en text har hon bara en vag förnimmelse om vad den ska handla om – det är själva skrivakten som ordnar tankarna och föder nya insikter.

– En del författare sitter och tänker ut hela kapitlet eller boken, men det gör aldrig jag. Jag måste skriva mig fram till allting. Då upptäcker jag att det här inte hänger ihop eller att det finns ett samband som jag inte visste fanns. Det är texten som driver mig snarare än tvärtom.

HELST SKRIVER Lena Andersson på förmiddagarna, när hon är klarast i huvudet. Det är precis som att gå och träna, tycker hon: efter frukost sätter hon sig vid datorn i arbetsrummet, utan att fundera på om hon vill eller inte. Den första timmen kommer orden så lätt att hon knappt märker att hon skriver. Kroppen är stilla, allt är tystnad och koncentration.

Sedan kommer det första lilla motståndet, tröttheten i huvudet som får henne att börja tvivla och stryka. Ofta stryker hon så mycket att hon ångrar sig dagen därpå. Men vis av erfarenhet räddar hon alltid undan gamla versioner av texten från sig själv.

– Allt upprepas så mycket att det är löjligt. När jag redigerar kan jag känna att det fattas något, så jag skriver in det. Men då står det nästan alltid två rader längre ner. Jag tänkte alltså samma sak förra gången

**MOTSTÅNDS-
RÖRELSE**

Precis som i skidspåret gäller det för Lena Andersson att ta sig förbi motståndet i skrivandet.

Lena Andersson

Ålder: 44 år.

Bor: I en fyrarummare i Tensta i Stockholm.

Familj: Sambo med litteraturvetaren, förläggaren och kulturskribenten Björn Linnell.

Utbildning: Fil.kand. i engelska, tyska och statsvetenskap från Stockholms universitet.

Idrottsmeriter: Har vunnit ungdoms-SM i både skidor och cykel.

Aktuell: Fick Augustpriset för *Egenmäktigt förfarande* och Guldpennan från Publistklubben för sina krönikor år 2013. Medförfattare till antologin *Ingens mamma* om frivillig barnlöshet. Uppskattad föredragshållare på Språktidningens Språkforum.

Bibliografi: *Var det bra så?*, 1999, *Du är alltså svensk?*, 2004, *Duck City*, 2006, *Slutspelat*, 2009, *Förnuft och högmod*, 2011, *Egenmäktigt förfarande – en roman om kärlek*, 2013.

Favoritbok: Pär Rådströms *Paris: en kärleksroman* och Gunnar Ekelöfs *Non Serviam*. Favoritord i svenska språket: *Egentligen, som hon alltid saknar på engelska.*

jag kom dit. Det är ungefär som när jag åkte skidor som ung: i elljusspåret tänkte jag alltid på samma sak varje gång jag kom till ett visst ställe.

Från idrotten har Lena Andersson fått med sig en känsla för fair play. Hon har svårt för auktoritära berättare som har hemligheter för läsaren eller lägger ut villospar för att luras.

– Jag vill hellre att något ska bli klarlagt. Läsaren ska inte behöva vada i en massa ord och undervegetation för att jag inte har orkat putsa. Jag vill inte försätta läsaren i ett underläge, utan redovisa ett skeende.

STRÄVAN EFTER KLARHET har varit hennes ledstjärna ända sedan uppväxten i Tensta i nordvästra Stockholm, när hon gick och drömde om att bli forskare eller intellektuell. På den tiden vågade hon inte ens tänka på att bli författare – det var inte något för vanliga dödliga som hon.

– Min ambition var snarare att förstå världen, vad allting handlar om. Då är språket medlet. Det är fortfarande

drivkraften, också i romanerna. Det börjar alltid med något som jag undrar över och vill formulera för mig själv.

I sina kolumner på Dagens Nyheters ledarsidor har hon under fem års tid gått till botten med allt från Jesus till hälsokost. Ambitionen är att skapa vattentäta resonemang genom att täppa till alla motargument. Det gör att krönikorna kan uppfattas som låsta och slutna. Men själv tycker hon att det blir intressantare så – ofta är motargumenten så uppenbara, och då vill man veta vad skribenten har att säga om dem.

Mest intresserad är hon av att undersöka de oreflekterade antaganden som våra åsikter bygger på, som i sin tur bygger på andra antaganden.

– Det blir ett ganska jobbigt projekt, eftersom det hela tiden finns en nivå till. Begreppen kan ibland dölja mer än de klargör. *Strukturer* är till exempel väldigt inne just nu, men ingen redogör för vad de menar med det ordet. Därför råder stor förvirring. Det blir ett slagord: ”Okej, jag är med i det här laget, för jag säger ’struktur’ nu.”

Inspirationen kommer ofta från ett ”men vänta nu”. Som när Agenda ställde frågan hur mycket invandring Sverige tål. Då började Lena Andersson fundera över varför vi har rätt att besluta om en sådan sak, men inte om var människor ska få bo inom Sverige. Det resulterade i en krönika om att det saknas filosofiska argument för stängda gränser.

– Det behövs inte en krönika till som säger att det är hemskt att nazister slår människor i ett demonstrationståg. Det är självklart att det är hemskt. Om jag inte kan bidra med en annan vinkel så tycker jag inte att jag behöver ta till orda.

I KRÖNIKORNA TAR Lena Andersson aldrig bort något bara för att det blir tungt. Där är språket som fibrer i maten: nyttigt och utan smak. Skönlitteraturen betraktar hon däremot som en bakelse som ska vara god och njutbar. Där skulle hon aldrig göra avkall på rytmen och upplevelsen av språket. Form och innehåll flyter ihop, precis som i det verkliga livet.

– Vi lever som i skönlitteraturen, möts och pratar. Livet är inte en konstruerad artikel full av abstraktioner. Vi lever frågeställningarna utan att veta om det, och det finns alltid en psykisk nivå som hindrar oss från att göra rätt. Det går väldigt bra att skildra det skönlitterärt. Det är det som är litteratur.

I *Var det bra så?* nöjde hon sig med att gestalta en erfarenhet och överlät slutsatserna åt läsaren. I romanen *Duck City* satte hon övervakningssamhället under lupp, men formen var så skruvad att hon inte tror att budskapet gick fram. Det är först i den Augustbelönade *Egenmäktigt förfarande* som hon känner att hon har trätt fram som författare. Där vågar hon påstå saker om sitt tema, precis som i krönikorna.

– I de andra böckerna har jag försökt visa på något som har en intellektuell analys bakom sig, men jag har inte redovisat analysen. Nu gjorde jag det, och det fick ett betydligt bättre mottagande. Jag tror att jag har varit för kryptisk tidigare och tänkt att läsarna skulle förstå själva. Men de har nog inte riktigt gjort det.

I *Egenmäktigt förfarande* är det den olyckliga kärleken som skärskådas. Där tänker förnuftsmänniskan Ester ut den ena logiska förklaringen efter den andra för att slippa se det som läsaren har förstätt för länge sedan: att hennes kärlek till konstnären Hugo är obesvarad. Är det inte en kritik mot författarens egen förnuftstro?

– Nej, jag tycker inte att det här området har med förnuft att göra. För mig är kärleken en annan sfär, ett existentiellt faktum som man kan hamna i. I det här fallet gör

Ester en felbedömning, men inte av kärleken: den kan ju infinna sig. Men det är intressant att hon inte är hjälpt av sitt förnuft, utan snarare belastad av det.

I romanerna utgår Lena Andersson gärna från egna upplevelser. Men hon kan inte skriva om något förrän hon har det på behagligt avstånd, annars framstår det bara som ett formlost sammelsurium. Figurerna måste vara som streckgubbar som hon flyttar runt. Men distansen ger också utrymme för humor.

– Många har tyckt att *Egenmäktigt förfarande* är rolig och andra förstår inte alls. Det finns en distans redan i den språkliga stramheten. Det blir absurd för att det är så avskalat och för att det inte är sentimentalt. Så fort man tar bort det sentimentala så blir världen ganska rolig.

IRONIN OCH SATIREN i Lena Anderssons romaner bottnar i en känsla av att världen är galen,

att hon inte riktigt kan ta den på allvar. Men hon tar bort en rolighet om den drar till sig så mycket uppmärksamhet att det bryter illusionen. Och hon vill inte svika Ester, som vi snart kommer att få höra mer om.

– Jag håller på med en bok till om Ester, som jag hade arbetat med ett bra tag innan jag skrev *Egenmäktigt förfarande*. Så den är egentligen äldre. Sedan är jag nog klar med kärlekstemat, som jag har velat utforska i många år.

Hon tror ändå att intresset för det personliga har kommit för att stanna, särskilt som hon har hittat ett språk som klarar av att formulera det. Och hon har många idéer på lut. En dröm är att skriva om det svenska 1900-talet med folkhemmet och klassresorna, men det är en uppgift som Lena Andersson inte känner sig mogen för. Än.

Staffan Eng är frilansjournalist.

ÅTERVÄNDER
Lena Andersson ger kärleken en chans till i sin kommande bok.